

Lärarhandledning

PÅ LIV & DÖD...

DEM HAR RÄTT TILL MEDICIN?

Studiematerialet *På liv & död - Vem har rätt till medicin?* består av ett elevmagasin och en kort lärarhandledning. Syftet med materialet är att hjälpa lärare och elever på gymnasienivå att granska och lära sig mer om varför miljoner människor runt om i världen inte har tillgång till de mediciner de behöver.

Vi hoppas att materialet ska

Informera om problemen runt tillgång till läkemedel på ett sätt som elever på gymnasienivå kan ta till sig. I detta ingår att belysa hur forskningsprioriteringar, patent och handelsavtal inverkar på tillgången till mediciner.

Ge mer kunskap om några av de sjukdomar som det saknas effektiva mediciner för och på ett tydligt sätt visa konsekvenserna av svårigheterna att få tillgång till mediciner.

Ligga till grund för diskussioner och vidare arbete runt frågan om tillgång till mediciner.

Frågan om tillgång till läkemedel är relevant för undervisning i flera ämnen. Att diskutera och lära sig mer om sjukdomar lämpar sig väl för undervisning i naturvetenskapliga ämnen, medan handelsfrågor och patent passar bra för kurser inom samhällskunskap och ekonomi, särskilt för elever med internationell inriktning. Många av frågeställningarna som tas upp i materialet leder förhoppningsvis också till diskussioner om rättigheter och etik. Detta gäller till exempel frågor runt forskningsprioriteringar, fördelning av resurser och ansvar för att förbättra förhållandena för människor i utvecklingsländer.

Lärarhandledningen

I lärarhandledningen ingår en uppstartsövning samt ett antal andra övningar. De är ämnade att fungera som stöd för lärarens arbete och att hjälpa eleverna att använda elevmagasinet. De ska ses som förslag på hur övningar kan läggas upp och kan anpassas av läraren efter klassens behov. Varje övning har två delar. Den första är till för läraren och förklarar övningens syfte och hur övningen går till. Den andra delen är till för eleverna och består av frågor och instruktioner som kan kopieras och ges direkt till eleverna. Följande övningar ingår:

Övning 1 – Uppstartsövning

Övning 2 – Fördjupningsövning om forskning och handelsfrågor

Övning 3 – Rollspel

Övning 4 – Om sjukdomarna

ÖVNING 1 – UPPSTARTSÖVNING

Information för läraren

Syfte med övningen:

-Att eleverna själva, med hjälp av de olika fallstudierna i elevmaterialet, ska kunna diskutera och identifiera vilka hinder det kan finnas för att människor får de läkemedel som de behöver.

-Att klassen sedan tillsammans, utifrån grupppresentationer, ska kunna komma fram till några av de faktorer som inverkar på tillgången till läkemedel.

-Att fungera som ett avstamp för att fortsätta att undersöka ämnet. Efter uppstartsövningen ska eleverna vara redo att lära sig mer om några av de faktorer som starkt påverkar tillgången till läkemedel - handelsavtal, patent och prioriteringar inom forskning.

1) Inledande diskussion

Mål: Att presentera materialet och problematiken.

Hela klassen: Be eleverna att läsa den inledande texten om tillgång till läkemedel, s 3. Diskutera sedan i klassen vilka problem som tas upp och som hindrar att människor i utvecklingsländer får tillgång till mediciner. Har eleverna egna åsikter om varför det är svårt för folk att få de läkemedel de behöver?

2) Analys av fallstudier

Mål: Att eleverna själva ska kunna identifiera olika faktorer och förhållanden som hindrar att människor får de mediciner de behöver.

Dela in klassen i grupper och låt varje grupp läsa en av fallstudier i elevmagasinet, s 4-16. De fyra första artiklarna (tuberkulos, sömnsjuka, Chagas och malaria) handlar främst om forskning och vilka prioriteringar som görs när det gäller att ta fram nya läkemedel. De två sista artiklarna (Strid om patent och Många hinder för behandling) lyfter fram frågor om patent- och handelsregler. Det är inte nödvändigt att alla artiklar läses, men för att övningen ska bli effektiv bör läraren välja ut minst en artikel om en sjukdom samt en av följande artiklar: ”Hur styrs forskningen?” eller ”Striden om patent”.

Be eleverna identifiera vad i de olika fallen som gör att människor inte fått tillgång till de läkemedel eller den behandling de behöver. Elevövningar (Övning 1 – För elever) för de olika fallstudierna kan användas.

Be sedan de olika grupperna att presentera fallen deras grupp har läst kort inför hela klassen och berätta om vad gruppen kom fram till att hindren för tillgång till medicin var.

Många av svaren kommer att vara länkade till priset på mediciner och det faktum att det inte forskas fram lämpliga mediciner. Här kan de vara lämpligt att på tavlan eller på ett stort block gruppera svaren i lämpliga kategorier som läraren eller eleverna tillsammans kommer fram till.

Genom denna uppstartsövning har eleverna själva identifierat problemen runt tillgång till läkemedel och förvärvat kunskap som de kan använda för att gå vidare och lära sig mer om relaterade frågor.

ÖVNING 1 - UPPSTARTSÖVNING

För elever

1a Tuberkulos

- i. Det kan vara svårt att diagnostisera och behandla människor med tuberkulos i utvecklingsländer. Varför?
- ii. Varför är det särskilt svårt att diagnostisera barn?
- iii. Varför tror du att det saknas effektiva mediciner för att behandla människor med tuberkulos i utvecklingsländer?

1b Sömsjuka

- i. Vad var problemen för patienterna i artikeln innan den nya medicinen kom?
- ii. Vad hände sen? Varför kunde man först använda en ny medicin och sedan inte?
- iii. Varför tror du att medicinen var olönsam?
- iv. Varför började medicinen eflornithine tillverkas igen?

1c Chagas

- i. Det är svårt att behandla Chagas sjukdom. Varför? Beskriv flera av orsakerna.
- ii. Varför tror du att det inte finns något vaccin eller botemedel för Chagas?

1d Malaria

- i. Nämn några av anledningarna till att malaria sprids till allt fler områden.
- ii. Varför är det viktigt att man upptäcker malaria snabbt?
- iii. Varför är de nya läkemedlen som nu tagits fram en viktig upptäckt?

1e Leishmaniasis

- i. Behandlingen av patienter med leishmaniasis är svår. Beskriv några av skälen till detta.
- ii. Indien tillverkar billiga och fullgoda kopior av mediciner. Varför är det ändå svårt för människor i många afrikanska länder att få tillgång till läkemedel mot leishmaniasis?

1f Hiv/aids

- i. Varför gick priserna på hivläkemedel ner dramatiskt i början av 2000-talet?
- ii. På vilket sätt kan nya regler i Indien påverka tillgången till hivläkemedel?
- iii. Det kan bli svårare att behandla patienter som behöver nya hivläkemedel. Varför?
- iv. Varför tror du att det inte finns hivläkemedel särskilt anpassade för barn?

ÖVNING 2 – FÖRDJUPNINGSFRÅGOR OM FORSKNING OCH HANDELSFRÅGOR

Information för läraren

Syfte med övningen: Att eleverna ska fortsätta att lära sig mer om problematiken kring tillgång till mediciner och behandling, genom att läsa och reflektera över artiklar i elevmagasinet.

Dela upp klassen i två grupper och be dem att läsa de utvalda artiklarna som nämns nedan. Om eleverna vill kan de dela upp de fyra olika artiklarna mellan sig. Var och en av eleverna behöver alltså inte läsa alla artiklarna. Gruppen ansvarar sedan för att tillsammans diskutera svaren till elevövning 2a och 2b (s 4 i lärarhandledningen) och komma överens om dem, samt att lämna in svaren skriftligt eller hålla en muntlig presentation.

Alternativt kan denna övning göras enskilt och inte som ett grupparbete.

Grupp A - Forskningsprioriteringar

Be eleverna läsa följande artiklar:

- "Hur styrs forskningen?" (s 11)
- Intervjun med Richard Bergström (s 17-19)
- "Ansvaret" (s 20) och
- Framtiden (s 21)

Be dem sedan att svara på frågorna i elevövning 2a. Om det saknas tid att svara på alla frågor kan läraren göra ett urval eller be eleverna att välja ett visst antal frågor från listan.

Grupp B - Prissättning, handel och patent

Be eleverna läsa följande artiklar:

- "Strid om patent" (s 12-13),
- intervjun med Richard Bergström (s 17-19)
- "Ansvaret" (s 20)
- "Framtiden" (s 21)

Be dem sedan svara på frågorna i elevövning 2b. Om det saknas tid att svara på alla frågor kan läraren göra ett urval eller be eleverna att välja ett visst antal frågor från listan.

ÖVNING 2 – FÖRDJUPNINGSFRÅGOR OM FORSKNING OCH HANDELSFRÅGOR

För elever

2a - Forskning

- På vilket sätt påverkar forskningsprioriteringar tillgången till läkemedel?
- Vem tycker du har ansvar för att se till att människor har tillgång till de mediciner de behöver?
- På Världshälsoorganisationens årsmöte 2006 tillsattes en arbetsgrupp för att undersöka hur nya läkemedel ska kunna forskas fram utan att vara beroende av vinstintresse och patent. Hur kan forskning på nya läkemedel finansieras om inte av vinster som görs när medicinerna säljs? Vilka effekter kan detta få för människor i fattiga länder?
- Om du vore forskare och skulle ta beslut om vilka sjukdomar eller läkemedel som du skulle forska runt, vilka frågor och hänsynstaganden skulle spela in i ditt beslut?
- Vad tycker du borde göras för att det ska forskas mer på mediciner för sjukdomar som främst drabbar fattiga?
- Flera internationella studier har på senare år visat att stora forskningsanslag och utökade patentregler inte har medfört motsvarande förväntad ökning av fler banbrytande mediciner. Detta gäller inte bara läkemedel i fattiga länder. Tror du att problemet med brist på forskning för sjukdomar som inte innebär vinstintresse för läkemedelsindustrin finns även i vår del av världen?

2b – Prissättning, handel och patent

- Tycker du att patent bör behandlas på samma sätt för mediciner som för andra varor som t e x läskedryck eller mobiltelefoner?
- Vem tycker du har ansvar för att se till att människor har tillgång till de mediciner de behöver?
- Hur påverkar patentregler möjligheten för människor i utvecklingsländer att få tillgång till hivmediciner?
- Varför gick hivmediciner ner i pris runt år 2000?
- Vilken sorts hivmediciner riskerar nu att gå upp i pris? Varför? Vad kan detta få för konsekvenser för patienterna?
- Läkemedelsindustrin säger ofta att problemet med tillgång till läkemedel inte är patent, utan att det snarare har med politiska prioriteringar i fattiga länder att göra (se intervjun med Richard Bergström s 17-19). Spelar då priset ingen roll? I vilken ordning tycker du att problemen bör tas itu med?
- Vad kan läkemedelsindustrin ha för intresse av att försvara att patent på läkemedel bevaras?
- På Världshandelsorganisationens ministermöte i Doha 2001 beslutade medlemsstaterna om en deklaration om TRIPS-avtalet och folkhälsa. Deklarationen uttrycker bl a oro för patenträttigheternas effekt på priser och slår fast att TRIPS inte ska stå i vägen för fattiga länders tillgång till läkemedel. Fattiga länder ska ha rätt att kringgå hinder som TRIPS-avtalet innebär. Tvångslicensiering är en sådan åtgärd, vad innebär det?

ÖVNING 3 – ROLLSPEL

Information för läraren

Syfte: Att eleverna på ett kreativt sätt själva ska presentera olika frågeställningar relaterade till problemen runt tillgång till läkemedel.

Klassen får som uppgift att förbereda och hålla ett möte där problemen runt tillgång till medicin diskuteras ur olika synvinklar.

Eleverna väljer olika roller från listan nedan. En mer detaljerad beskrivning av rollerna finns på s 6 och 7. Eleverna får sedan förbereda sig för sina roller genom att läsa elevmagasinet. Eventuellt kan eleverna också leta ytterligare material på Internet. Länktipsen längst bak i elevmagasinet kan då vara bra att använda. Grupperna ska välja ut tre punkter som de särskilt vill ta upp under mötet. Varje grupp får också i uppgift att skriva en fråga som de vill ta upp på mötet till vardera av de andra grupperna.

Ordförande börjar genom att presentera problemet med tillgång till mediciner i utvecklingsländer. Ordföranderollen kan innehas av en person eller en liten grupp som delar på uppgifterna. Ordföranden ber sedan de olika grupperna att presentera sina ståndpunkter utifrån deras synvinklar. Mötet går sedan vidare och var och en av grupperna får ställa sina förberedda frågor till var och en av de andra grupperna.

Man kan också öppna upp för en bredare, mindre strukturerad diskussion efter att grupperna presenterat sina ståndpunkter, istället för att använda förberedda frågor. Men eftersom det kan vara svårt för ordföranden att hantera en sådan diskussion föreslår vi att man använder sig av förberedda frågor. Mötet avslutas genom att ordföranden summerar varje grupps huvudpunkter.

Information för eleverna finns i Övning 3 – För elever.

Rollerna

-Ordförande

-En grupp läkare/sjukvårdspersonal som arbetar i ett utvecklingsland där det är svårt att få tillgång till de mediciner som deras patienter behöver

-En grupp patienter i ett utvecklingsland som vill ha bättre tillgång till mediciner

-Ett läkemedelsföretag

-Rådgivare till Sveriges regering

ÖVNING 3 – ROLLSPEL

För elever

Er uppgift är att förbereda och hålla ett möte där problemen runt tillgång till medicin diskuteras ur olika synvinklar.

Ni väljer olika roller från listan nedan. Kom på ett passande namn för er grupp. Ni får sedan förbereda er för era roller genom att läsa elevmagasinet. Eventuellt kan man även leta ytterligare material på Internet. Länktipsen längst bak i elevmagasinet kan då vara bra att använda.

Förutom att ge en övergripande presentation av hur ni ser på problemet ur er synvinkel, ska er grupp också välja ut tre punkter som ni särskilt vill ta upp under mötet. Varje grupp har också i uppgift att skriva en fråga till vardera av de andra grupperna som ni vill ta upp på mötet.

Ordföranderollen kan innehas av en person eller en liten grupp som delar på uppgifterna. Ordförande börjar genom att presentera problemet med tillgång till mediciner i utvecklingsländer. Ordföranden ber sedan de olika grupperna att presentera sina ståndpunkter utifrån deras synvinklar, och att särskilt belysa de tre huvudpunkter som ni valt ut. Mötet går sedan vidare och var och en av grupperna får ställa sina förberedda frågor till var och en av de andra grupperna.

Mötet avslutas genom att ordföranden snabbt summerar varje grupps huvudpunkter.

Rollerna:

-Ordförande

Uppgift: Att presentera problemet med tillgång till läkemedel i utvecklingsländer. Information särskilt relevant för ordföranden finns i den första artikeln i elevmagasinet, s 3.

-En grupp läkare/sjukvårdspersonal som arbetar i ett utvecklingsland där det är svårt att få tillgång till de mediciner som deras patienter behöver.

Uppgift: Att presentera de olika sjukdomarna för vilka det saknas effektiva läkemedel och berätta om vilka problem det finns när det gäller att behandla patienter som lider av dessa sjukdomar.

Information särskilt relevant för denna grupp är artiklarna om de olika sjukdomarna, s 4-16.

-En patientgrupp i ett utvecklingsland som vill ha bättre tillgång till mediciner

Uppgift: Att berätta om hur bristen på mediciner påverkar er, och att tydligt visa vad ni behöver. Vilka förändringar kräver ni? Vem tycker ni är ansvariga för att lösa problemen?

Information särskilt relevant för denna grupp är artiklarna om de olika sjukdomarna, s 4-16 och s 20-21.

-Ett läkemedelsföretag

Uppgift: Att presentera hur företaget ser på problemen med tillgång till mediciner i utvecklingsländer. Hur tycker ni att problemen ska lösas? Varför tycker ni att patent är viktiga?

Information särskilt relevant för denna grupp är intervjun med Richard Bergström (s 17-19) samt artiklarna på s 11 och s 12-13.

-Rådgivare till Sveriges regering

Uppgift: Att presentera vilken roll regeringen kan ha när det gäller forskning på läkemedel för sjukdomar som främst drabbar människor i fattiga länder. Vilken sorts projekt kan man satsa på för att det ska bli bättre tillgång? Finns det nya exempel på nya på initiativ som Sverige kan stödja? Information särskilt relevant för denna grupp är artiklarna på s 11, 12-13, 20 och 21.

ÖVNING 4 – OM SJUKDOMARNA

Information för lärare

Syfte: Att eleverna ska lära sig mer om några av de sjukdomar mot vilka det saknas effektiva läkemedel för människor i utvecklingsländer.

Be eleverna dela in sig i grupper. Varje grupp väljer sedan en av sjukdomarna i elevmagasinet som de ska fördjupa sig i och hålla en muntlig presentation om. Kräv en annan källa förutom elevmagasinet. Tips på länkar där man kan hitta mer information om sjukdomarna:

<http://www.smittskyddsinstitutet.se/sjukdomar>

<http://www.varguiden.se>

<http://www.who.int>

Svar på följande frågor ska finnas med i presentationerna:

- Hur drabbas man av sjukdomen? Hur sprids den?
- Vilka symtom har de som smittats av sjukdomen?
- Vilka svårigheter finns det att behandla sjukdomen i utvecklingsländer?
- Vilka nya behandlingmetoder eller mediciner behövs för att behandlingen ska bli mer effektiv?
- Varför tror du att de här sjukdomarna är så vanliga i fattiga länder?

ÖVNING 4 - OM SJUKDOMARNA

För elever

Klassen delar in sig i grupper som har i uppgift att lära sig mer om en av sjukdomarna i elevmagasinet.

Förutom informationen som finns i elevmagasinet ska ni också ha ytterligare en källa.

Tips på länkar där man kan hitta mer information:

<http://www.smittskyddsinstitutet.se/sjukdomar/>

<http://www.vardguiden.se>

<http://www.who.int>

Svar på följande frågor ska finnas med i presentationerna:

-Hur drabbas man av sjukdomen? Hur sprids den?

-Vilka symtom har de som smittats av sjukdomen?

-Vilka svårigheter finns det att behandla sjukdomen i utvecklingsländer?

-Vilka nya behandlingmetoder eller mediciner behövs för att behandlingen ska bli mer effektiv?

-Varför tror du att de här sjukdomarna är så vanliga i fattiga länder?